

*A beszéd- és a nyelvi képességek fejlődése,
a fejlesztés lehetőségei óvodába lépő
gyermeknél*

Tájékoztató segédanyag szülőknek

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFETETÉS A JÖVŐBE

A szűrés célja

A nyelvfejlődési elmaradások korai logopédiai ellátásának javítása, a nyelvi elmaradások korai felismerése, a terápia hatékonyságának növelése, a fejlődést súlyosan veszélyeztető nyelvi zavarok, a verbális tanulási zavarok és az ezekre épülő iskolai – szociális hátrányok kialakulásának hosszabb távú csökkentése.

Kulcsszavak:

- az első 2-3 év fejlődési ütemének, minőségének hatása;
- gyors változások;
- visszafordítható problémák;
- korai intervenció, terápiák.

Az első életevek fontosak a nyelvelsajátításban. A nyelvfejlődési elmaradások behozásához segítség kell.

A módszer

A szülő által kitöltendő kérdőív.

Kitöltési idő: 20-40 perc

Életkori sávok:

- ✓ 8–16 hónapos korig: "Kis-KOFA"
- ✓ 12-30 hónapos korig: KOFA II.
- ✓ **3 éves kortól: KOFA III.**

Ennek érdekében a szakszolgálati logopédiai ellátásban a nyelvi elmaradások korai szűrésének bevezetésére került sor. Fontos a korai logopédiai ellátás kiterjesztése minden érintettre.

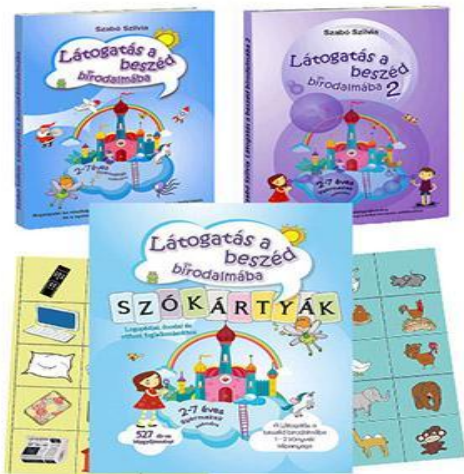
A hároméves kori logopédiai szűrés protokollja

Az általános szűrés eszköze a KOFA-3 kérdőíves eljárás kiegészítve egy rövid, demográfiai és alapvető fejlődési adatokat tartalmazó kérdőívvel.

Időpont: az óvodai beszoktatás ideje

Tájékoztatás: óvónők (cél, feladat), szülők (cél, eszköz, eredmény, lehetőségek).

Könyvajánló

Felhasznált irodalom:

Macarthur-Bates *Kommunikatív fejlődési adattár III. (KOFA-3)*

Borbás Gabriella - Erdei Flóra - Horváth Alexandra Nikolett (2019) *Korai nyelvi szűrésre épülő fejlesztő program hometraining formájában.* Csongrád Megyei Pedagógiai Szakszolgálat, Szeged

A specifikus beszéd- és nyelvfejlődési zavarok (F80) "olyan zavarok, melyekben a nyelvelsajátítás normál folyamatai már a korai életszakaszban zavart szenvednek. A zavar nem tulajdonítható közvetlenül neurológiai vagy beszédszervi anomáliáknak, érzékszervi károsodásnak, mentális retardációnak vagy környezeti okoknak. A specifikus beszédnyelvfejlődési zavarokhoz gyakran társulnak egyéb problémák, így írás- és olvasászavar, a személyközi kapcsolatteremtés zavara, érzelmi és viselkedészavarok. (Gyp.szemle 2010/2 KasB. Lőrík J.)

Diagnózisa legkorábban 4 éves korban mondható ki, előjelei már kétéves korban felismerhetők. 18 hónaposan ezek a gyermekek még csak néhány szót produkálnak (18 hónap - 50 szó). A szókincsrobbanás is elmarad. Ennek alapján a nyelvtan fejlődése is zavarttá válik.

A vizsgáloeljárásról

A MacArthur-Bates Communicative Development Inventories (CDI) szülői beszámolón alapuló korai nyelvfejlődési vizsgáloeljárás. A CDI-t kidolgozó kutatók célja az volt, hogy olyan megbízható kérdőívet hozzanak létre, amelynek segítségével információt lehet kapni egy kisgyermek kommunikációs-nyelvi fejlettségéről az első nonverbális megnyilatkozásoktól a nyelvtan használatának kezdetéig. Ezen belül a szókincs, a nyelvtani morféma elsajátítását és bizonyos hibázásokat vizsgálja; megállapítható, hogy egy adott gyermek veszélyeztetett-e a nyelvfejlődési zavar szempontjából. Amennyiben nyelvi fejlesztésre van szükség, milyen szinten érdemes kezdeni a munkát; felméri a nyelvi fejlesztés eredményességét; kutatások számára adatokkal szolgálhat - vizsgálható a nyelvfejlődést befolyásoló különböző tényezők hatása is.

3. Nyelvhasználat

Célja a szókincsen és a mondatalkotáson túl a globális kommunikációs szokások, a kommunikáció színvonalának mérése.

A gyerek verbális kommunikációjára, általános megértésére irányuló eldöntendő kérdésekre ad választ a szülő.

4. Példamondatok

Célja a kapott mondatok minőségi elemzése, pl. átlagos mondathossz kiszámítása (szavakban vagy morfémákban). Felmérhetjük a mondatalkotás fejlettségét, összevethetjük a *Mondatok* és a *Nyelvhasználat* részben kapott adatokkal.

A gyerek által mostanában mondott három leghosszabb mondat szó szerinti lejegyzését kérjük a szülőtől.

5. Kis hibák

Hároméves korban már elvárt morfológiai produktivitás jeleire kérdezzük. Ennek az életkornak a tipikus jellemzője, hogy **a gyerekek önállóan kezdik alkalmazni a ragozási szabályokat**, melynek következtében a kivételes alakok esetében olykor túláltalánosítási hibákat követnek el, pl. *mutatja* helyett *mutati*, *oroszlánt* helyett *oroszlánót*, *majmok* helyett *majomok* stb. alakokat használnak. Ez a jelenség hároméves korban pozitív fejleményként értékelendő, fontos folyamata a tipikus ütemben zajló nyelvelsajátításnak.

A nyelvi elmaradást mutató gyerekek nyelvi fejlesztése egyrészt csoportos, másrészt tanácsadás/otthoni tréning formájában végzendő.

Megelőzés:

- ✓ Ép idegrendszer (a mozgás jelentősége);

- ✓ a beszédszervek épsége (szerkezet és működés);

*ünnep*ek - az aktuális ünnephez dísz készítése, a cselekvés megnevezése, ünnepi ételek, apróbb feladatok adása – tojásfestés, fa díszítése, süteménysütés (igék, melléknevek, főnevek, tömondatok, bővített mondatok).

1. Mese

Témák szerinti ötletek:

✓ **Család:**

Boldizsár Ildikó: *A boldog család*

Bartos Erika: *Anna, Peti és Gergő*

Nyulász Péter (2011) *Baba bab* Betűtészta Kiadó., *A család – beszélgetős könyv* Libell Kiadó Kft.

✓ **Saját test:**

Szem, kéz, pocak könyv Scolar Kiadó

SzóKiMondóka termékcsalád Testrészek mesesorozat

Állatok: Jékely Zoltán: *A három pillangó*, Szutyetjejev: *A három kiscica*

Bogyó és babóca mesék

Járművek: *Első táskakönyvem* könyvsorozat (2018) – Járművek,

Susanne G. (2018) *Mit csinálnak a járművek?* Scolar Kft., Budapest

✓ **Természet, gyümölcsök, zöldségek:**

Játékos szavak – A boltban Central Média csoport

Lévay E. (2016) *Gyümölcskosár*

✓ **Háztartás:**

Zelk Zoltán: *A bútorok lázadása*

Doris R. (2018) *Otthon* – kinyitható ablakkal. Scolar Kft., Budapest

✓ Egy napom:

A gyermek napjának elmesélése.

Egy közös nyaralás, kirándulás elmesélése.

Ismerd meg! könyvsorozat: *Foglalkozások*

Reggel, délben, este (2018) Csimota Könyvkiadó

Regina S. (2018) *Nekem már nem kell cumi!* Scolar Kft., Budapest

✓ Konyha:

Ismersz engem? könyvsorozat – *A konyhában*

Ismerd meg! könyvsorozat: *Ételek*

✓ Óvoda, játszótér:

Janikovszky Éva: *Már óvodás vagyok*

Roberto P. (2013) *Dini és barátai – Irány az óvoda!* Könyvmolyképző Kiadó Kft.

Susanne G. (2018) *Keress, találg, mesélj! Óvodai nagyböngésző.* Scolar Kft., Budapest

✓ Ünnepek:

Első szavak könyvsorozat (2014) *Fedezd fel az ünnepek, hónapok és évszakok világát!* Ventus Libro Kiadó

Vadadi A. (2016) *Ünnepelj velünk! – Ovis ünnepek.* Pozsonyi Pagony Kiadó

Folyamat

1. Kérdőív a szülőnek, 3-7 nap (egy hétvégét magába foglaló időtartam).
2. Értékelés – KOFA-3 tájékoztató normái és értékelési kritériuma alapján.
3. Óvodapedagógussal való konzultáció – eredmény ismertetése, egyeztetés.
4. Szülői tájékoztató az eredményről.

A szűrés eredménye lehet: tipikus nyelvi fejlettség vagy nyelvfejlődési elmaradás.

Szakirodalmi adatok alapján 3 éves korban a gyerekek 15-25%-ánál várható nyelvi késés.

A KOFA-3 felépítése

A teszt két oldalon át tartalmaz kérdéseket a szűrésben részt vevő gyerek nyelvi fejlettségére vonatkozóan, így egy előre strukturált, írásos beszámolón keresztül szerzünk információkat.

Az eljárás öt részre tagolódik: szókincs, mondatok, nyelvhasználat, példamondatok, kis hibák..

1. Szókincs

Célja a gyermek aktív szókincsének rövid, fókuszált felmérése. 124 elemű szólistát tartalmaz. A szülőnek kell bejelölnie **a gyermeke által már kimondott** szavakat.

2. Mondatok

Célja a mondatalkotási színvonal, a nyelvi fejlettséget jelző tipikus hibák előfordulásának felmérése. Mondatpárok tagjai közül kell

kiválasztani a gyermek beszédére leginkább jellemzőt, az arra legjobban hasonlító változatot. pl. Vauvau inni./A kutya iszik.

- ✓ mondókákhoz, dalokhoz – a témához illeszkedve – lehet készíteni képeket (termésekből, nyomdával, ujjfestéssel, zsírkrétával, gyurmából stb.), vagy képeket gyűjteni, albumot készíteni.

Ötletek:

- ✓ Kerekecske, dombocska..., Áspis, kerekes..., Ciróka, maróka..., Piszte, pisze...
- ✓ Szabó Borbála (1996) *Mozdulj rá! – Mozgással kísért vers- és mondóka gyűjtemény*. Egyenlő Esélyt Alapítvány
- ✓ Forrai Katalin (2014) *Eszterlánc*. Móra Kiadó, Budapest
- ✓ Palya Bea, Gryllus Vilmos, Halász Judit gyermekdalai.

2. Előkészítő gyakorlatok

- ✓ Mozdulatutánzás, grimaszolás tükör előtt;
- ✓ állathangok utánzására készítés képek segítségével (malac, farkas, kutya, cica, pipi);
- ✓ hallási figyelem felkeltése, erősítése (hangot adó játékokkal, tárgyakkal, a környezet, a családtagok hangjaival), a hangforrás megkeresése;
- ✓ fúvó-, szívógyakorlatok (pingponglabda, vatta, tollpihe, buborékfújó segítségével);
- ✓ ajak- és nyelvgyakorlatok.

Ötlet:

- ✓ Fehérné K. Zsuzsa, Sós P. Mária (2010) *Játsszunk beszédet!* Centrál Média csoport Zrt. Budapest

3. Szókincs fejlesztése

- ✓ „Beszédnapló” vezetése (az eddigi szókincs, kifejezések, hangadások, megnyilvánulások rögzítése; napi szinten az új szóhasználat, hangadás, verbális és nonverbális kommunikáció lejegyzése).
- ✓ Otthon fényképek nézegetése (pl. családról); én-könyv készítése (családi fotó, a közvetlen környezetről képek, programokról, játékokról képek stb.).
- ✓ Tematikus szókincsfejlesztés:
  - ✓ *testrészek* (öltöztetés baba, arc-puzzle, csomagolópapírra a gyermek körberajzolása),
  - ✓ *állatok* (tárgy-kép egyeztetés, állatok képeinek nézegetése, állatok csoportosítása, állatbábokkal hangutánzás, állatkert, állatok párosítása az ételeikkel),
  - ✓ *járművek* (puzzle, színek, nagyság szerinti csoportosítás, találós kérdések),
  - ✓ *természet, gyümölcsök, zöldségek* (árnyképek megnevezése, memóriajáték, piac, arborétum, erdő),
  - ✓ *háztartás* (szobák – háztartási eszközök, bútorok, ezek tulajdonságaik, képek keresése, babaház készítése),
  - ✓ *egy napom* (napi rutin megnevezése, képek sorrendbe rakása, napi rutin tábla készítése, napszakok, napok, hónapok, évszakok, időjárás – öltözék, cselekvéshez tárgyak válogatása – fogmosás),
  - ✓ *konyha* (eszközök, ételek, tapogatás, veszélyes dolgok),
  - ✓ *óvoda, játszótér* (játékok nevei, képről mondatalkotás, szabályok az óvodában, játszótéren, boltban játékok megnevezése),

- ✓ *ünnepek* (képek nézegetése családi ünnepekről, beszélgetés a képekről; képek válogatása ünnepek szerint, születésnap – születésnap buli; cukrászdában sütemények megnevezése, kóstolása).

4. Grammatika, megértés fejlesztése

- ✓ Az egyszerűbb, egyértelműbb mondatalkotás, az ismétlés fontossága.
- ✓ A mindennapi életben használt tárgyak napi rendszerességgel történő megkérdezése a gyermektől (kié?, kinek adod?, kit?, hol? stb.).
- ✓ Tematikus játékok közben:
- ✓ *saját test* – orvosos játék (többszám, birtokos személyrag, tárgyeset),
- ✓ *állatok* – bújócska (relációs szavak, igék, melléknevek),
- ✓ *járművek* – varázsjármű készítése, tapogató játék (hová?, honnan?, hol?, mit?, kit?),
- ✓ *természet, gyümölcsök, zöldségek* – boltos játék (tulajdonságok, ellentétpárok gyűjtése, összehasonlítás),
- ✓ *háztartás* – a gyermek tevékenységekbe bevonása (takarítás, sütés – birtokos személyrag, relációs szavak, igék),
- ✓ *egy napom* – a napi rutin részét képező tevékenységek megbeszélése, szülők foglalkozása (igék – három igeidő, relációs viszonyiszavak stb.),
- ✓ *konyha* – cselekvések, eszközök megnevezése, ízlelés, hozzávalók sorolása, közös étkezés, óvodai étkezések (igék, melléknevek, ragozott főnevek),
- ✓ *óvoda, játszótér* – képről mondatalkotás kérdésekkel segítve, párkeresős játék: ugyanolyan, nem ugyanolyan (tőmondatok, bővített mondatok),

- ✓ ép hallás (középfülgyulladás, felsőlégúti megbetegedések);
- ✓ beszélő környezet (nyelvi minta, mondókázás, közös éneklés, mesélés, együttjátszás);
- ✓ fontos a gátló hatások mielőbbi leépítése (ujjszopás, cumizás, civilizációs játékok – tablet, laptop, telefon);
- ✓ szükséges a helyes orrfújás megtanítása.

A helyes orrfújás megtanítása:

1. *lépés:* A gyermek megtanítása a levegő orron keresztül történő kifújására. Fontos, hogy mindig az egyik orrlyukon fújják ki a levegőt, a másik orrnyílás legyen befogva. Segítő játékok: vattagombóc, tollpihe, pingpong labda fújása; cérnára függesztett lufi fújása orron kifújtt levegővel; gyertya fújása; buborékfújás; tükrör párasítása orron kifújtt levegővel.
2. *lépés:* A gyermek vegyen nagy levegőt, csukja be a száját. Fújja az orrát a zsebkendőbe úgy, hogy csak az egyik orrnyíláson áramlik ki a levegő, a másik orrlyukat befogja az ujjával.
3. *lépés:* Miután a gyermek az egyik orrnyíláson át kifújta az orrát, váltson orrlyukat és azon keresztül is fújja ki a levegőt, a másik orrnyílást ezalatt is fogja be.
4. *lépés:* A gyermek dobja el a használt zsebkendőt a szemetesbe, majd alaposan mosson kezet.

BESZÉDINDÍTÁST SEGÍTŐ JÁTÉKÖTLETEK OTTHONRA

1. Mozgással kísért mondókák, dalok

- ✓ Ölbéli mondókák, dalok, saját kitalált dalok gyerekeknek;
- ✓ testrészmondókák, arcsimogatók, mozgásos mondókák;
- ✓ gyerekdalok meghallgatása, éneklése mozgással kísérve.